

ג. חלל, בנו של כהן; כשאביו חי – פטור מפדיון, שאעפ"י שהחלל הריהו כור, הלא האב זוכה בפדיונו לעצמו. וכן אם מת האב לאחר שלשים יום – פטור לפדות את עצמו, שכבר זכה האב בפדיונו, וזה יורש את אביו.

וכתב הרא"ש שיפריש חמש סלעים ויפדה א"ע ולא יתן לכהן. ויש חולקים וסוברים שאין צריך הפרשה כלל (ע' מהריט"א).

מת האב קודם שלשים יום ללידתו; רב חסדא אמר: הבן חייב לפדות את עצמו, וכן מסר ר' שמעון יאסיניא מריש לקיש. ואילו רבה בר רב הונא פוטר, כיון שהוא בא מכח מי שפטור – אביו. [ואין זה דומה לבן הנכרי, שחייב בפדיון – לפי שאינו מתייחס לאביו ואינו נידון כבא מכחו – הלכך חייב לפדות עצמו].

עב. א. אשה שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונישאה לאחר וילדה בן ואין ידוע אם הוא בנו של הראשון או של האחרון – מה דינו ודין הבא אחריו לענין נחלה?

ב. איזהו בכור לנחלה ולכהן ואיזהו שאינו בכור לא לנחלה ולא לכהן?

א. אין ידוע מיהו אביו, אם הבעל הראשון של אמו או האחרון – אינו יורש עם יורשי אחד מהם, שהרי הם מדחים אותו מן הירושה בגלל הספק. וכן הבא אחריו אינו נוטל פי שנים עם אחיו, שיכולים אחיו לדחותו ולומר לו שאינו בכור. ואפילו אם יעשו הרשאה ביניהם הבכור ואחיו, אינם זוכים בחלק בכורה כיון שלא הוכרו מלכתחילה. [אבל הוכרו ולבסוף נתערבו – מועילה הרשאתם ליטול פי שנים מ'מה נפשך'].
ע"ע ב"ב קכו.

ב. בכור לנחלה ולכהן; הבא אחר המפלת שפיר מלא מים, דם, גנינים (– גוונים), או המפלת כמין דגים וחגבים שקצים ורמשים (שלא נאמר בהם 'צירה'). וכן כמין בהמה חיה ועוף – לחכמים ולא לר"מ, כדלעיל). וכן המפלת ליום ארבעים לעיבורה או קודם לכן – שכיון שעדיין לא שלמו ארבעים יום, אין כאן 'צירה', הלכך הבא אחריו הריהו בכור לכל דבר.

ספק אם היה השפיר מרוקם אם לאו – יש אומרים שהבא אחריו בכור לכהן, שמעמידים על חזקת הגוף שלא נתרקמו אבריו (עפ"י מהרי"ק קמג; נוב"ת יו"ד קפת; שאילת יעב"ץ ח"א מט). ויש חולקים, מפני שרוב מפילות מרוקם (חכם צבי קד; חת"ס רצט; שבו"י ח"א פג).

איזהו שאינו בכור לא לנחלה ולא לכהן; יוצא דופן (וילדו לו – כדרך לידה. פטר רחם – ולא יוצא דופן), והבא אחריו (בכור לדבר אחד לא הוי בכור) – שניהם אינם בכור לא לנחלה ולא לכהן. רבי שמעון אומר: היוצא-דופן הוא בכור לנחלה, שלשיטתו יציאת דופן לידה מעלייתא היא, והבא אחריו בכור לכהן – שבכור לד"א הוי בכור. [לדעת רבי טרפון שניהם בכור מספק (ע' לעיל יט)].
יוצא דופן שהיה נפל, הבא אחריו בכור לפדיון לדברי הכל, שכיון שהראשון היה נפל, הרי השני נקרא 'בכור' לכל דבר (עפ"י רעק"א).

דף מח

עג. א. מי שילדה שני זכרים מאדם אחד, ואין ידוע מי מהם הבכור – מה דין פדיונם כשהאב חי וכשמת, וכשמת אחד מהבנים?

ב. מה הדין כאשר אי אפשר ליתן חמש סלעים לכהן אלא פחות?

ג. מהם כללי הספקות המבוארים בסוגיא, לענין פדיון הבן?

א. שני בנים מאב אחד ואין ידוע מי מהם הבכור ומי הפשוט – האב חייב ליתן חמש סלעים לכהן. מת אחד מהם בתוך שלשים ללידתו – אין לכהן כלום, מחמת הספק. מת האב; אם בתוך שלשים מת, להסבר רבי ירמיה נחלקו בדבר רבי מאיר ורבי יהודה; לר"מ חייבים ליתן חמש סלעים כל עוד לא חלקו הנכסים, אבל חלקו – פטורים, שכל אחד מדחהו לכהן מפני הספק. ולרבי יהודה בכל אופן חייבים שכבר נתחייבו הנכסים. ורבא חולק, שכיון שכל אחד מהם יכול לדחות את הכהן, גם הנכסים אינם משועבדים [כשם שאין לתבוע את הערב כשא"א לתבוע את החייב עצמו], הלכך גם אם לא חילקו פטורים.

כתבו מפרשים בדעת הרמב"ם שלפי הלשון הראשונה בגמרא, לר' יהודה חייבים. וכן פסק להלכה. ואילו הטור חולק.

מת האב לאחר שלשים – כבר נשתעבדו הנכסים. הלכך כל עוד לא חלקו הנכסים – ודאי חייבים. חלקו; אזי אם ננקוט שהאחים שחלקו דינם כלקוחות (לפי שאין ברירה, וכדעת שמואל ורבי יוחנן בב"ק ט ולהלן נו ועוד), וגם ננקוט שמלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא – אין האחים חייבים, כיון שמלוה על פה אינה נגבית מלקוחות. ואם האחים שחלקו יורשים הם (כרב, שיש ברירה) ומלוה על פה גובה מן היורשים (כרב פפא ודלא כרב ושמואל בב"ב קעו), או אם נוקטים מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר – גובים מהם, חצי מכל אחד. וכן סובר רבי יהודה.

ולדעת ר' אסי שהאחים שחלקו מחצה יורשים מחצה לקוחות, יש לגבות משום חלק הירושה. ואולם אם ירשו נכסים מצומצמים, שאין במחציתם חמש סלעים – הרי זה תלוי בשאלת 'חצי חמש'; האם חייבים בפדיון כשאין חמש סלעים. ולמסקנא אמרו שבין לר"מ בין לר"י אין חיוב ליתן חצי חמש כלל – חמש ולא חצי חמש (וע"ע אבנ"ו או"ח תפח, כא).

להלכה, אעפ"י שאנו נוקטים בדאורייתא 'אין ברירה', אעפ"י האחים שחלקו הרי הם ככרעא דאביהם ואינם כלקוחות הלכך נשתעבדו הנכסים לפריעת חוב אביהם, וכדברי ר' יהודה (תו"ט עפ"י הראשונים).

ב. בתחילה סברו לומר ששאלת 'חצי חמש' תלויה במחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה, אבל הסיקו שלדברי הכל 'חמש' ולא חצי חמש, הלכך אם אי אפשר לפדות בחמש סלעים – פטור מכל וכל, כאמור. כשנותן חמש, יכול ליתנם לעשרה כהנים בזה אחר זה (עתוס' ורמב"ם – עפ"י להלן נא: ויש סוברים בדעת רש"י שם שאי אפשר – ע' במובא שם).

ג. ספק חיוב בפדיון הבן – פטור מפדיון כל עיקר, שהמוציא מחברו עליו הראיה. (תפס הכהן – נתבאר בב"מ ו). שני בנים לאב אחד, שיש ספק מי מהם הבכור – האב ודאי חייב לפדות. מת אחד מהם – פטור. מת האב – כל אחד מהם פטור לפדות עצמו. (מת לאחר שלשים, או שלא חילקו נכסי הירושה – תלוי בפרטים הנזכרים למעלה).

שני בכורות של אב אחד; גם אם אין ידוע מי אמו של כל אחד – פשוט שהאב חייב ליתן עשרה סלעים לכהן. מת אחד מן הבכורות בתוך שלשים; אם נתן הסלעים לכהן אחד – יחזיר לו חמש סלעים. ואם לשני כהנים – כל אחד מהכהנים יכול לדחותו ולומר שקיבל עבור זה החי.

אם בשעת הנתינה ציין עבור פדיונו של בן מסויים – מוציא מיד אותו כהן שנטל עבור הבן שמת (עפ"י רמב"ם ופוסקים יו"ד שה).

שני בכורות של שני אנשים, שנתערבו – כל אב נותן חמש סלעים. מת אחד הבנים תוך שלשים – אם לכהן אחד נתנו, כותב אחד מהאבות הרשאה לחברו והכהן מחזיר חמש סלעים [אבל בלא הרשאה אינו

חייב להחזיר לאחד מהם אעפ"י שהכסף ודאי אינו שלו. ע' תרומת הכרי רנג בבאור הדבר]. ואם לשני כהנים – כל כהן יכול לדחותם, שאומר: אני מחזיק בפדיון החי (ואפילו אם 'תקפו כהן' מוציאים מידו, כאן שונה, כי ניתן לו מלכתחילה כדון, ובתורת מתנות. עפ"י תוס'; תה"ד שכא. וע"ע יד דוד).
 ישנה דעה הסוברת שאין כותבים הרשאה על מטלטלין כלל, ולפיה אפשר להעמיד הדין הנ"ל בקרקע [לדעת האומר פודים בקרקעות], או בכגון שאחד מהאבות בעל חוב לחברו, או שהקנה זכותו במעמד שלשתן.
 ועוד יתכן, אם שניהם לפנינו ומצווים לתת לאחר – חייב להחזיר לדברי הכל אף ללא הרשאה (כן צדדו בתוס'. וכן פסק הש"ך יו"ד סוס"י שה).
כשיש ודאי בכור וספק מי הוא אביו – הוא עצמו חייב לפדות עצמו כשיגדיל, והאב פטור.

בכל הנ"ל אין חילוק בסוגי הספקות, כגון ספק נולד זכר תחילה ספק נקבה, ספק בכור ספק שאינו בכור, ספק מת הבכור ספק מת הפשוט. וכן אין חילוק בריבוי האפשרויות כדברי הטשו"ע שה"ח.
 יש סוברים שאם יש ריבוי צדדים לחיוב יותר מלפטור – חייב באופנים מסוימים; להרמב"ם (בכורים יא), באופן של שתי נשים, אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה וילדו לשני אנשים שני זכרים ונקבה – זה שאשתו לא ביכרה חייב בפדיון, כי שמא ילדה אשתו זכר בלבד, ואפילו אם ילדה גם נקבה, שמא יצא הזכר ראשון. ולדעת הראב"ד הדין להפך; דוקא אם שתיהן של איש אחד חייב בפדיון, שהרי ודאי יש לאב בן בכור החייב בפדיון, וגם כשדנים על הנשים יש רוב צדדים לחייב בכל אשה, משא"כ בשני אנשים – פטורים, כי על כל אחד יש ספק שמא אין לו בן זכר כלל (ע' בכס"מ ומל"מ; טור סוס"י שה, ב"י דרישה וט"ז).

עד. שני יוסף בן שמעון שלקחו שדה בשותפות, או שאחד מהם לקח שדה מחברו – האם בעל חוב של אחד מהם (שאינו ידוע מיהו) יכול לגבות מן השדה המשותפת / הלקוחה?

רבי ירמיה אמר לשמוע ממשנתנו שבע"ח גובה משדה משותפת לשני יוסף בן שמעון' שאחד מהם חייב לו ואין ידוע מי הוא. וכיוצא בזה (ללשנא בתרא) אם אחד מהם לקח שדה מחברו לאחר ההלוואה – בע"ח גובה אותה. ורבא חולק וסובר שהואיל ואין יכול לתבוע מכל אחד מהם, כך א"א לו לגבות מהנכסים, שאינם אלא בגדר 'ערב' ואין גובים מהערב תחילה.

הלכה כרבא (עפ"י חו"מ מט, י. והרמב"ם השמיט – ע"ש בתומים. ובקונטרס הספקות ו, טו) באר שלפי מה שאנו נוקטים 'קם דינא', אין מקום כלל לדון לגבות מ'מה נפשך', אף ללא סברת רבא – שהרי כבר נקבע הדין קודם קניית השדה שאין הנושה יוכל לגבות ממנו, ושוב עומד הדין לתמיד).

דף מט

עה. מה הדין במקרים הבאים?

- א. מת הבן תוך שלשים יום ללידתו; לאחר שלשים; ביום השלשים. [כיצד הדין לענין אבלות?].
- ב. מת האב ואין ידוע אם פדה את בנו אם לאו.
- ג. הפודה את בנו תוך שלשים.
- ד. הוא לפדות ובנו לפדות.